

VLAAMSE COMMISSIE ONROEREND ERFGOED

ADVIES VCOE 2021|032 VAN 19 AUGUSTUS 2021

OVER DE VOORLOPIGE BESCHERMING ALS ARCHEOLOGISCHE SITE VAN DE MIDDELEEUWSE BURCHT IN NINOVE, NAAR AANLEIDING VAN DE ADVIESVRAAG VAN MINISTER MATTHIAS DIEPENDAELE VAN 4 JUNI 2021

De Vlaamse Commissie Onroerend Erfgoed, rechtsgeldig samengesteld, brengt op 19 augustus 2021 volgend advies uit:

1. De VCOE ontving op 4 juni 2021 een adviesvraag van Matthias Diependaele, Vlaams minister van Financiën en Begroting, Wonen en Onroerend Erfgoed, over de voorlopige bescherming als archeologische site van de middeleeuwse burcht in Ninove. De commissie spreekt zich in dit advies uit over de documenten in het kader van de voorlopige bescherming, met name: (a) het ministerieel besluit tot voorlopige bescherming, (b) de fotoregistratie, (c) het afbakeningsplan en (d) het inhoudelijke beschermingsdossier, inclusief de documentatiebijlage 5.2.
2. Het beschermingsvoorstel heeft betrekking op de voormalige burchtsite van Ninove. Deze kende kort na het midden van de 11e eeuw haar oorsprong als motteversterking en evolueerde in de Late Middeleeuwen naar een ommuurde burchtsite en tijdens de godsdienstoorlogen in de tweede helft van de 16e eeuw naar een bollewerck, een aarden bastion of ravelijn.

Uit het goed gedocumenteerde inhoudelijk dossier blijkt dat eerder syntheseonderzoek heeft aangetoond dat er in Vlaanderen slechts een beperkt aantal (archeologische restanten van) motteversterkingen in dorps- of stadscontext bewaard zijn. De burcht van Ninove vormt bovendien één van de vroegste voorbeelden van een motte langs de Dender en een van de weinige stedelijke motteversterkingen die gespaard zijn gebleven van urbane ontwikkeling op en rond de site. Dit zorgde voor een goede bewaringstoestand van het archeologisch bodemarchief, maar biedt ook de mogelijkheid om de site te bestuderen in relatie tot de ontwikkeling van de stad en het omgevende landschap. Verder is de site bijzonder door haar complexe ontwikkelingsgeschiedenis, een zeldzaam visueel restant van de burchtgracht en de nog levend gehouden herinnering aan de burcht bij de inwoners van Ninove. De commissie kan de bescherming als archeologische site van de voormalige burcht van Ninove dan ook ten volle ondersteunen.

3. Artikel 1 van het ministerieel besluit legt de bescherming als archeologische site van de middeleeuwse burcht in Ninove vast en verwijst tevens naar het afbakeningsplan en de fotoregistratie die als bijlagen bij het beschermingsbesluit werden gevoegd.

Het inhoudelijk dossier motiveert dat de afbakening van de bescherming werd bepaald op basis van de resultaten van het ter hoogte van de voormalige burchtsite gevoerde archeologisch waarderingsonderzoek. Daarbij werd historisch kaartmateriaal nauwkeurig gegeorefereerd en vervolgens door middel van boringen en proefsleuven archeologisch afgetoetst. De motivering voegt daaraan toe dat elk perceel waarop de aanwezigheid van beschermingswaardig archeologisch erfgoed wordt verwacht integraal werd opgenomen in de afbakening. De commissie merkt evenwel op dat de voorgestelde afbakening van bescherming deels afwijkt van het projectgebied van het waarderingsonderzoek en van de beschermingsperimeter die het

bijhorende onderzoeksrapport voorstelt.¹ Zo worden een aantal percelen aan de Brugdam en Leo Moeremansplaats en het open grasland ten zuidoosten uit de bescherming gesloten. Aan de noordoostzijde, waar in tegenstelling tot het onderzoeksrapport niet gekozen is om de voorliggende afbakening te laten samenvallen met de perceelsgrenzen, doorsnijdt de bescherming de huidige brandweersite en -gebouwen. Het beschermingsdossier verduidelijkt deze afbakeningskeuzes niet. De commissie vraagt voorliggende afbakening van bescherming en het archeologische potentieel van de geselecteerde percelen aldus verder te motiveren ten opzichte van de resultaten van het gevoerde waarderingsonderzoek. Om de ontwikkelingsgeschiedenis van de site te verduidelijken vraagt de commissie tevens om het vermelde historische kaartmateriaal toe te voegen aan de documentatiebijlage 5.2.

4. Artikel 2 van het ministerieel besluit verwijst naar de archeologische waarde die de bescherming verantwoordt en somt de erfgoedkenmerken en -elementen op. De commissie erkent dat de burchtsite als goed bewaard archeologisch ensemble en zeldzaam voorbeeld van een vroege motteversterking langs de Dender een hoge archeologische erfgoedwaarde bezit. De commissie vraagt de motivering van deze erfgoedwaarde in de aanhef van het ministerieel besluit evenwel verder aan te vullen met een verwijzing naar de complexe ontwikkelingsgeschiedenis van de site. De laatmiddeleeuwse evolutie tot ommuurde burchtsite en de 16^e-eeuwse omvorming naar bollewerck is immers mee bepalend voor het archeologische belang van de burcht van Ninove. Het ontwerp van beschermingsbesluit duidt dit enkel onder de beschrijving van de erfgoedelementen en -kenmerken.

De commissie merkt op dat behalve ondergrondse sporen, ook bovengronds waarneembare relictten herinneren aan de burchtsite. Zo bleef het burchtareaal in zijn oorspronkelijke vorm bewaard in het stratenpatroon en situeert de voormalige versterking zich nog steeds aan de rand van de stad met zicht op de Dendervallei. Een deel van het verloop van de gracht van de burcht en ravelijn is ook nog uitzonderlijk zichtbaar. Om deze redenen dringt de beheersvisie aan op het vermijden van ingrepen die het microreliëf van de site en het panorama op de Dendervallei aanzienlijk zouden aantasten. Om deze bovengrondse relictten en omgevingscontext optimaal te vrijwaren vraagt de commissie te onderzoeken of aan de site ook een historische en/of ruimtelijk-structurende waarde kan worden toegekend.

De commissie suggereert ook een wetenschappelijke waarde toe te kennen. Gezien de ligging van de site – nog steeds op de rand van de stad – is er de uitzonderlijke mogelijkheid om een dergelijke burchtsite te bestuderen in relatie tot de ontwikkeling van de stad en het omgevende landschap. De site zelf is één van de zeldzaam bewaarde mottesites in dorps- of stadscontext in Vlaanderen en één van de vroegste voorbeelden langs de Dender. Het wetenschappelijk potentieel is – mede dankzij de goede bewaartoestand – dan ook groot.

5. Artikel 3 van het beschermingsbesluit geeft de beheersdoelstellingen voor de archeologische site. In functie van de overzichtelijkheid en conform andere beschermingsdossiers suggereert de commissie om deze beheersdoelstellingen te nummeren.

De commissie ondersteunt de doelstelling om het archeologisch erfgoed – met het oog op het behoud op de lange termijn van de kwaliteit van archeologische resten – in situ te bewaren en daarbij te waken over de goede bewaarcondities. Indien in situ behoud niet (meer) mogelijk is dringt de beheersvisie terecht aan op wetenschappelijk onderzoek met doorgedreven verwerking en publicatie van resultaten om ex-situ het kennispotentieel van de in-situ bewaring zo goed

¹ Onderzoeksrapport archeologische evaluatie en waardering Burcht Ninove (Oost-Vlaanderen) 2018, p. 193-198; <https://oar.onroendergoed.be/item/710>

mogelijk te benaderen.

Verder kan de commissie zich vinden in het streefdoel om de ingrepen in de bodem in het kader van noodzakelijke (toekomstige) ontwikkelingen tot een absoluut minimum te beperken, alsook in de doelstelling om in te zetten op het behoud van het microreliëf en panorama op de Dendervallei. In dat verband vraagt de commissie te verduidelijken hoe deze beheersdoelstellingen zich verhouden tot de (opmaak van) herontwikkelingsplannen voor het gebied ter hoogte van de burchtsite. Het inhoudelijk dossier geeft aan dat de burchtsite onderdeel vormt van het stadsvernieuwingproject OCMW-site (Burchtdamsite) zonder hier dieper op in te gaan.

Tot slot vindt de commissie het positief dat de beheersvisie aandacht heeft voor publieke ontsluiting en maatschappelijke draagvlakvorming inzake de voormalige middeleeuwse burcht. De term 'monument' wordt hier best gecorrigeerd naar 'archeologische site'.

6. Artikel 4 van het ministerieel besluit bevat de voorschriften voor instandhouding en onderhoud. De commissie kan deze ondersteunen.
7. De commissie gaat tevens akkoord met de toelatingsplichtige handelingen zoals opgesomd in artikel 5 van het beschermingsbesluit.
8. Op basis van bovenstaande argumentatie en opmerkingen geeft de commissie een voorwaardelijk gunstig advies voor de voorlopige bescherming als archeologische site van de middeleeuwse burcht in Ninove. De commissie vraagt:
 - de voorliggende afbakening van bescherming en het archeologische potentieel van de geselecteerde percelen verder te motiveren ten opzichte van de resultaten van het gevoerde waarderingsonderzoek;
 - het vermelde historische kaartmateriaal toe te voegen aan de documentatiebijlage 5.2;
 - de motivering van de archeologische waarde in de aanhef van het ministerieel besluit verder aan te vullen met een verwijzing naar de complexe ontwikkelingsgeschiedenis van de site;
 - de wetenschappelijke waarde toe te kennen en te onderzoeken of ook een historische en/of ruimtelijk-structurende waarde kan worden toegekend;
 - te verduidelijken hoe de beheersdoelstellingen zich verhouden tot de (opmaak van) herontwikkelingsplannen voor het gebied ter hoogte van de burchtsite.

Namens de Vlaamse Commissie Onroerend Erfgoed,

Michiel Deweydt

Voorzitter